

С. В. Нікітенкокандидат історичних наук,
керівник молодіжного громадського об'єднання «Міст»

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Розглянуто ключові питання обґрунтування принципів державного управління фізичною культурою і спортом в Україні. Визначено сутність та теоретичні засади класифікації механізмів державного управління, основні підходи до розкриття їх змісту й сутності. Здійснено аналіз історіографічного опрацювання проблеми. Автор дійшов висновку, що налагодити ефективне керівництво в державі чи окремих галузях економіки можна, тільки спираючись на міцний фундамент теоретичних розробок учених.

Ключові слова: фізична культура, спорт, державне управління, історіографія.

Постановка проблеми. Налагодити ефективне керівництво в державі чи окремих галузях економіки можна, тільки спираючись на міцний фундамент теоретичних розробок учених. Феномен фізичної культури і спорту як соціального, правового, економічного, культурного явища досліджується багатьма науковцями, які у своїх визначеннях його понятійної сутності виходять із концептуальних позицій, притаманних відповідній науковій галузі. Особливої актуальності набувають дослідження змісту, форм, методів, принципів, механізмів державного управління на регіональному рівні у світлі проблем, окреслених у концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки [1, с. 244]. Державними інституціями можуть вважатись державні заклади освіти, науки, вищої школи, культури, охорони здоров'я, інші державні підприємства, установи та організації, що створюються державою для реалізації її функцій у соціальній та економічній сферах [17, с. 3]. За різних історичних обставин державна служба має свої особливості та форми реалізації державної волі. Розвиток і становлення державної служби зумовлюються не стільки виникненням держави як цілісного утворення, скільки потребою в організації управління державою та процесами державотворення. Особливістю державної служби є її невід'ємність від розвитку держави, при цьому державна служба наслідуює всі характерні ознаки держави, відображає стан державності, удосконалюється та структурується разом із розвитком держави [18, с. 8].

За влучним висловлюванням В. Малиновського, державне управління не тільки є сумою адміністративно-управлінських знань, а й виступає як процес їх створення [2]. З огляду на це ключовою проблемою сучасного державного управління в Україні є вироблення та становлення сучасних принципів державного управління [3]. У зв'язку із цим пошук, розробка та науково-теоретичне обґрунтування принципів оптимізації державного управління загалом і державного управління розвитком фізичної культури й спорту в Україні зокрема є актуальним завданням і проблемою, що вимагає невідкладного вирішення. Ціла низка вітчизняних фахівців-практиків і науковців-теоретиків досить плідно напрацьовують теоретичні підходи до вирішення управлінських завдань.

Мета статті. У роботі ми маємо на меті простежити процес напрацювання вітчизняними вченими теоретичних підвалин організації державного управління фізичною культурою та спортом.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших проблеми теоретичного обґрунтування управління фізичною культурою і спортом на дисертаційному рівні висвітлив М. О. Олійник. У 2000 році він захистив кандидатську дисертацію на тему «Теоретичні і методичні основи управління фізичною культурою і спортом в Україні». Дослідник встановив, що впровадження засобів фізичної культури та спорту необхідно вдосконалити шляхом інтенсифікації процесів управління, що в підсумку дасть змогу забезпечити ефективніше функціонування галузі в нових умовах [4, с. 5].

Серед численних напрацювань теоретичного характеру передусім виділимо статтю І. Л. Гасюка «Теоретичне обґрунтування принципів оптимізації державного управління розвитком фізичної культури і спорту». Науковець розглянув актуальні питання оптимізації процесу державного управління розвитком фізичної культури і спорту, визначив дефініцію поняття «принципи оптимізації державного управління розвитком фізичної культури й спорту», обґрунтував їх зміст та значення в управлінському процесі. На переконання вченого, важливим у цьому контексті є «методологічний аспект проблеми, який полягає у висвітленні ролі та значення принципів у теоретичній і практичній діяльності людей у сфері державного управління» [5]. Цьому ж автору належить стаття «Методи державного управління фізичною культурою і спортом: методологічний аспект». У ній розглянуто методологічний аспект застосування методів державного управління розвитком фізичної культури і спорту в Україні, здійснено класифікацію методів, обґрунтовано їх практичну значущість (наприклад, методів прогнозування та моделювання для розвитку галузі). Реалізація функцій державного управління розвитком фізичної культури і спорту є можливою лише за умови добору взаємопов'язаних із ними методів, що відповідають меті, завданням, змісту кожної з управлінських функцій. Застосування методів управління процесами розвитку галузі є надзвичайно актуальною проблемою, яка зумовлена складністю та неоднозначністю управлінських ситуацій, негативними впливами ендогенних та екзогенних факторів на динаміку розвитку сфери фізичної культури й спорту, а також на її повсякденне функціонування, що вимагає пошуку адекватних управлінських рішень у суто методологічному аспекті щодо добору й застосування дієвих механізмів для розвитку галузі загалом та окремих її підсистем [6, с. 196].

У системі державного управління І. Л. Гасюк розрізняє функції державного управління, управлінські функції державних органів, функції органів виконавчої влади, їх структурних підрозділів і функції посадових осіб, функції процесу управління. Процес класифікації функцій передбачає виявлення та виокремлення за найбільш загальними, суттєвими ознаками певних видів управлінської діяльності. Проблемі класифікації функцій державного управління присвячено низку праць, у яких суттєво різняться варіанти їх систематизації [7, с. 176]. Заслуго-

вують на увагу критичні підходи науковця щодо непродуманих реформ у царині управління. І. Л. Гасюк вважає: «Взятий курс на децентралізацію та впроваджена практика делегування частини владних повноважень із розвитку фізичної культури і спорту громадським органам управління не тільки не виправили ситуацію, а й певною мірою породили низку нових проблем, які полягали в боротьбі між відповідними суб'єктами за отримання фінансових ресурсів із державного бюджету, у корупції, фальсифікації результатів власної діяльності. Відомо, що провідними функціями органів державного управління в галузі фізичної культури і спорту за будь-якої соціально-економічної системи залишаються визначення пріоритетів розвитку галузі, стратегічне планування та прогнозування, формування політики ресурсного, кадрового, інформаційного, медичного забезпечення діяльності галузі, створення сприятливих передумов для ведення господарської діяльності в галузі, організація фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-методичного забезпечення фізкультурно-спортивної діяльності, формування необхідної законодавчої бази. З іншого боку, якщо суб'єкт управління не здатний активно впливати на рух об'єкта управління, здійснювати перманентний контроль за реалізацією намічених заходів, акумулювати необхідні ресурси, нести повну відповідальність за наслідки своєї управлінської діяльності перед суспільством, то, як ми бачимо, більшість задекларованих програм і заходів із розвитку фізичної культури та спорту так і залишаються лише виписаними на папері» [8, с. 129].

Вінцем дослідницької діяльності І. Л. Гасюка в розробці теоретичних засад управління фізичною культурою і спортом в Україні стала його докторська дисертація. Науковець розглянув галузь фізичної культури й спорту, передусім, із позицій системного підходу як соціально-економічну систему зі складною структурою управлінського механізму. Під терміном «галузь фізичної культури і спорту» варто розуміти систему закладів і підприємств, які надають фізкультурно-оздоровчі, спортивні послуги, спеціалізуються на виготовленні товарів спортивно-фізкультурного призначення з метою задоволення потреб населення, держави у сфері фізичної культури та спорту. Розвиток галузі фізичної культури і спорту (об'єкт державного управління) відбувається завдяки вдосконаленню та поліпшенню матеріально-технічного,

інформаційного, кадрового, наукового, нормативно-правового, фінансового, медичного забезпечення, що у свою чергу знаходить відображення в показниках розвитку системи в цілому, а саме: рівні здоров'я та фізичного розвитку різних верств населення; ступені використання фізичної культури в різних сферах діяльності; рівні розвитку системи фізичного виховання, самодіяльного масового спорту; досягнення спортсменів України в окремих видах спорту; забезпеченні кваліфікованими кадрами, спортивним обладнанням та майном [9, с. 13].

У статті С. А. Вавренюка «Теоретико-правові основи державного управління фізичною культурою і спортом в Україні» проведено системний аналіз нормативно-правових засад державного управління у сфері фізичної культури і спорту, досліджено становлення та генезис організаційних, економічних, функціональних основ діяльності органів виконавчої влади України у сфері фізичної культури і спорту [10]. Дослідник і в подальшому поглибив свої пошуки, результатом яких стала дисертація на тему «Механізми державного управління розвитком фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах України» [11]. На його переконання, один з основних напрямів удосконалення управління фізичним вихованням був пов'язаний із поступовим переходом від державного до державно-громадського управління, де провідну роль відіграють громадські організації й органи самоврядування. На думку С. А. Вавренюка, відкритими залишаються питання щодо вироблення й упорядкування інформативних показників-індикаторів, а також удосконалення методики оцінювання ефективності реалізації державних цільових програм розвитку галузі за окремими підсистемами й напрямками роботи та інформативних моделей прогнозування рівня розвитку цієї галузі внаслідок реалізації програмно-цільового підходу [12, с. 329].

Ключові теоретико-методологічні підходи до державного управління на регіональному рівні вивчала К. В. Кудлата. Вона розглянула теоретичні засади організації державного управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні, визначила зміст поняття «державне управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні», а також розглянула сутність принципів державного управління фізичною культурою та спортом в окремому регіоні [13].

Розглядаючи теоретичні підвалини організації управління фізичною культурою і спортом,

не можна нехтувати загальнотеоретичними напрацюваннями щодо управлінської діяльності. А. В. Нечипуленко вважає: «Для державного управління важливо, виходячи з конкретних цілей і спираючись на ринкові відносини, що формуються, забезпечити максимально повний збіг інтересів суспільства й окремих його членів. Причому варто мати на увазі, що інтереси суспільства – це не просто сума інтересів окремих його членів. За інтересами приховані об'єктивні, відособлені потреби розвитку окремої людини, регіону, суспільства. Велику роль в узгодженні інтересів відіграє організаторська робота з кадрами. Кожна соціально-економічна система повинна мати чіткий механізм об'єктивної оцінки й добору управлінських кадрів за їх реальними можливостями, що виражається в кінцевих результатах праці» [14, с. 101]. О.Н. Євтушенко цілком слушно зазначає: «Зрозуміло, що управління – це наука, але управлінню треба вчитися. Вчитися управляти – це опановувати науку й мистецтво впливу на об'єкт управління, підвищуючи творчий потенціал суспільства, сприяючи його пробудженню й розвитку. Знання основ державного управління стає обов'язковим елементом освіти державного службовця» [15, с. 6].

Має рацію І. Рибач, стверджуючи, що систематизація фундаментальних і прикладних досліджень з управління процесами функціонування та розвитку сфери фізичної культури й спорту в сучасній науковій літературі виявила, що вирішення актуального наукового завдання з підвищення ефективності управління перебуває на початковій стадії, а головним напрямом досліджень має бути формування комплексної системи управління з надання фізкультурно-спортивних послуг у державі. Аналіз тенденцій розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні свідчить про те, що відсутність обґрунтованої концепції управління не дає змогу сфері реалізувати її соціально-економічні функції. Сучасна система управління сферою фізкультурно-спортивних послуг повинна включати оптимальне поєднання організаційної структури, економічних методів регулювання, інформаційних систем. Теоретичне обґрунтування та практична реалізація напрямів удосконалення організаційно-правового механізму управління сферою фізичної культури й спорту дає змогу підвищити ефективність управління сферою, запропонувати науковий інструментарій для управління державним та громадським сектором фізичної культури й спорту в нашій державі [16, с. 192].

Висновки і пропозиції. Вважаємо, що теоретичне підґрунтя організації функціонування державної служби відіграє вагомий роль у налагодженні ефективної роботи управлінських органів, що опікуються діяльністю фізичної культури і спорту в Україні. Однак ще залишились певні лакуни в розробці теоретичних питань державного управління загалом і специфіки управління фізичною культурою та спортом зокрема. Тому опрацювання історіографії проблеми дає можливість науковцям зорієнтуватись у питаннях подальшої розробки теоретичних проблем державного управління.

Список використаної літератури:

1. Шевчук І. В. Методологічні аспекти державного управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні / І. В. Шевчук // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління». – 2014. – Вип. 3. – С. 244.
2. Малиновський В. Я. Державне управління / В. Я. Малиновський. – Луцьк : Вежа, 2000. – 558 с.
3. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади / за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйко. – Львів : Львівська політехніка, 2002. – 352 с.
4. Олійник М. О. Теоретичні і методичні основи управління фізичною культурою і спортом в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. / М. О. Олійник. – К., 2000. – 20 с.
5. Гасюк І. Л. Теоретичне обґрунтування принципів оптимізації державного управління розвитком фізичної культури і спорту / І. Л. Гасюк // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2010. – № 1(3). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Patp/2010_1/10gilfks.pdf.
6. Гасюк І. Л. Методи державного управління фізичною культурою і спортом: методологічний аспект / І. Л. Гасюк // Ефективність державного управління: збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 25. – С. 196.
7. Гасюк І. Л. Функції державного управління розвитком фізичної культури і спорту в Україні / І. Л. Гасюк // Ефективність державного управління: збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 24. – С. 176.
8. Гасюк І. Л. Пріоритетні напрями удосконалення системи державного управління фізичною культурою і спортом / І. Л. Гасюк // Економіка і держава. Серія «Державне управління». – 2013. – № 11. – С. 129.
9. Гасюк І. Л. Механізми державного управління фізичною культурою і спортом в Україні : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. / І. Л. Гасюк. – К., 2013. – 20 с.
10. Вавренюк С. А. Теоретико-правові основи державного управління фізичною культурою і спортом в Україні / С. А. Вавренюк // Теорія і практика державного управління. – 2014. – Вип. 3(46). – С. 210–215.
11. Вавренюк С. А. Механізми державного управління розвитком фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах України : дис. ... канд. наук з держ. упр. / С. А. Вавренюк. – Х., 2015. – 205 с.
12. Вавренюк С. А. Науково-теоретичні засади програмно-цільового управління розвитком фізичної культури і спорту для студентської молоді / С. А. Вавренюк // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 2(46). – С. 329.
13. Кудлата К. В. Державне управління фізичною культурою та спортом на регіональному рівні: поняття та сутність / К. В. Кудлата // Державне управління. Серія: «Інвестиції: практика та досвід». – 2013. – № 23. – С. 156–160.
14. Нечипуренко А. В. Теоретичні основи державного управління регіональним розвитком / А. В. Нечипуренко // Економіка та держава. – 2016. – № 2. – С. 101.
15. Євтушенко О. Н. Державне управління (основи теорії державного управління) : [навчальний посібник] : у 3 ч. / О. Н. Євтушенко, В. І. Андріяш. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013–2014. – Ч. 1 : Основи теорії державного управління. – 2013. – 268 с.
16. Рибач І. Організаційно-правові механізми управління системою надання фізкультурно-спортивних послуг у державі / І. Рибач // Ефективність державного управління: збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 42. – С. 192.
17. Коротич О. Б. Формування позитивного іміджу керівників державних інституцій / О. Б. Коротич // Теорія та практика державного управління. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2012. – Вип. 2(37). – С. 3.
18. Грищук А. Б. Історіографія питання становлення та розвитку інституту державної служби / А. Б. Грищук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 3. – С. 8.

Никитенко С. В. Теоретическое обоснование принципов государственного управления физической культурой и спортом: историография вопроса

Рассмотрены ключевые вопросы обоснования принципов государственного управления физической культурой и спортом в Украине. Определены сущность и теоретические основания классификации механизмов государственного управления, основные подходы к определению их сущности. Осуществлен анализ историографической разработки проблемы. Автор пришел к выводу, что наладить эффективное руководство в государстве или отдельных отраслях экономики можно, только опираясь на твердый фундамент теоретических разработок, сделанных учеными.

Ключевые слова: *физическая культура, спорт, государственное управление, историография.*

Nikitenko S. V. Theoretical ground of principles of state administration development of physical culture and sport: historiography problems

Pressing questions of optimization of process of state administration development of physical culture and sport are analyzed. Definition of concept «principles of optimization of state administration of physical culture and sport» is certain, their maintenance and value is grounded in an administrative process. In the article the analysis of the systems of normatively-legal principles of state management is conducted in the sphere of physical culture and sport. Becoming and genesis of organizational, economic, functional bases of activity of executive of Ukraine bodies is investigational in the sphere of physical culture and sport.

Key words: *management, optimization, principles, physical culture, sport.*